

Asylrättscentrum

SWEDISH REFUGEE LAW CENTER

Ekonomiska och sociala rättigheter

Lars Olsson, chefsjurist

lars.olsson@asylrattscentrum.se

8 november 2024

Vad menar vi med "asylsökande" och "papperslösa"?

Asylsökande:

En person som har ansökt om uppehållstillstånd i Sverige på grund av skyddsskäl (flykting, alternativt skyddsbehövande) och har en pågående asylprocess

Papperslös:

En person som håller sig undan verkställighet av beslut om utvisning eller avvisning *eller* en person som befinner sig i Sverige utan att ha ansökt om nödvändiga tillstånd för att få vistas i landet

Ekonomiska och sociala rättigheter är universella

- alla människor inom en stats jurisdiktion, oavsett nationalitet eller status, har rätt till grundläggande rättigheter såsom tillgång till mat, bostad, utbildning och grundläggande hälso- och sjukvård
- alla barn, oavsett rättslig status eller nationalitet, har lika rätt till de rättigheter som omfattas av barnkonventionens artiklar

Flyktingar och ekonomiska och sociala rättigheter

- 1951 års flyktingkonvention innehåller flera bestämmelser om flyktingars rätt till arbete, hälsa, utbildning etc.
- stater bör undvika att vidta avskräckande åtgärder som kan tvinga personer i behov av skydd att återvända till sitt hemland

Hur ser det ut idag?

- Personer som har sökt asyl i Sverige har som huvudregel – vid behov - rätt till bistånd enligt lagen om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA) under tiden som de är asylsökande.
- Även vissa andra grupper omfattas, bl.a. flyktingar enligt massflyktsdirektivet
- LMA ger rätt till ekonomiskt stöd och bostad.
- Sedan 1990-talet har det inneburit att man har kunnat välja mellan att bo på ett av Migrationsverkets boenden eller ett eget boende – i båda fallen har man bland annat kunnat få ekonomisk ersättning.

Dagersättning

Nivån på ersättning

- Nivån på ersättningen påverkas av om en bor i boende hos Migrationsverket eller ordnar med eget boende.
- Risk att förlora rätten till LMA om en exempelvis på egen hand flyttar till område med "sociala och ekonomiska utmaningar" eller uppger en annan adress än den där hen faktiskt bor, till exempel en postboxadress.
- Nivån på ersättningen kan sänkas t.ex. ifall en:
 - Inte medverkar till att klarlägga sin identitet,
 - Försvårar utredningen genom att hålla sig undan
 - Inte samarbetar inför hemresa efter beslut om avvisning/utvisning

Nivåer

På boenden där mat ingår är
dagersättningen

- 24 kr/dag för vuxna ensamstående
- 19 kr/dag per person för vuxna som bor tillsammans med sin partner
- 19 kr/dag per person som är 18-20 år och bor med sina föräldrar
- 12 kr/dag för barn t.o.m. 17 år.

På boenden där mat inte ingår är dager-
sättningen

- 71 kr/dag för vuxna ensamstående
- 61 kr/dag och person för vuxna som bor tillsammans med sin partner
- 61 kr/dag och person som är 18-20 år och bor med sina föräldrar
- 50 kr/dag för barn 11-17 år
- 43 kr/dag för barn 4-10 år
- 37 kr/dag för barn 0-3 år.

Boende

En översikt - boende

Asylsökande eller personer som har tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet, och som har fått boende av Migrationsverket eller kommunen, ska betala för boendet om hen har en inkomst eller andra tillgångar.

Gifta och sambor har ett gemensamt ansvar för familjens ekonomi.

Undantag: Inkomst eller andra tillgångar är så låga att det belopp som är kvar efter att hen betalat mat och boende skulle bli mindre än riksnorm för försörjningsstöd.

I vissa fall är det möjligt att beviljas bostadsersättning.

Migrationsverkets boende

- Det tillfälliga boende som Migrationsverket erbjuder asylsökande kan ligga på olika platser i landet och man kan inte välja själv var man ska bo.
- Man kan även behöva flytta medan man väntar på sitt beslut.
- Boendet kan vara i kollektiva bostäder eller lägenheter.
- Ensamstående får dela rum med andra av samma kön medan familjer alltid får eget rum.

Eget boende

- Asylsökande som söker uppehållstillstånd i Sverige kan välja att ordna sitt boende på egen hand.
- Möjligt att ansöka om bostadsersättning om du har fått ett arbete eller ett erbjudande om arbete på annan ort och Migrationsverket har inga bostäder att erbjuda där.
- För ett par år sedan infördes en restriktion i möjligheten att välja eget boende, som gäller för den som flyttar till ett område med sociala och ekonomiska utmaningar för att minska risken för trångboddhet och utanförskap. Om man väljer ett eget boende i något av de utpekade utsatta områdena förlorar man därför rätten till ekonomiskt bistånd.

Föreslagna ändringar: En ny ordning för asylsökandes boende (prop. 2024/25:49)

ny ordning för asylsökandes boende: asylsökande ska bo på Migrationsverkets boenden i stället för att ordna boende på egen hand.

Förslagen innebär bland annat att

- asylsökande som huvudregel endast ska ha rätt till ekonomiskt bistånd under asyltiden om de bor enbart på den plats på ett asylboende som de har tilldelats,
- Migrationsverket får möjlighet att undersöka asylsökandes boende-och förvaringsutrymmen på asylboendena, i syfte att kontrollera att asylsökanden bor på den tilldelade boendeplatsen,
- en ansökan om uppehållstillstånd får betraktas som återkallad för asylsökande som inte bor på ett asylboende och inte håller Migrationsverket underrättat om sin bostadsadress.
- Det föreslås också en lagreglerad skyldighet för asylsökande att delta i samhällsintroduktion.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 mars 2025.

Återvändandecenter

- I juni 2023 fick Migrationsverket i uppdrag av regeringen att påbörja inrättandet av återvändandecenter, det vill säga särskilda boenden för personer som har fått ett verkställbart överförings-, utvisnings- eller avvisningsbeslut.
- Både personer som bor i eget boende och i anläggningsboende erbjuds plats på ett återvändandecenter. För den som bor i eget boende och tackar nej till en plats på återvändandecenter händer enligt nuvarande regelverk ingenting men den som bor i anläggningsboende och tackar nej kan tvingas flytta ut.
- Av regeringsuppdraget framgår att alla personer som ska lämna landet ska bo i ett återvändandecenter, det innefattar såväl familjer som ensamstående.

Ny mottagandelag – SOU 2024:68 okt 2024 1/2

- Asylsökande ska som huvudregel bo på mottagningscenter under tiden deras ansökan prövas och de som har fått ett verkställbart utvisningsbeslut ska bo på återvändandecenter tills de lämnar landet.
- ordnade boendeförhållanden= inget utanförskap eller ekonomisk och social utsatthet (?)
- Närvarokontroller, begränsad rörelsefrihet (ett län),
- Möjlighet till anmälningsskyldighet eller nedsatt dagersättning om

Ny mottagandelag – 2/2

- En indexerad dagersättning
- En tidsgräns om sex månader införs för asylsökandes tillträde till arbetsmarknaden (undantag från kravet på arbetstillstånd, AT-UND)
- Sociala insatser ex. hemtjänst, särskilda boendeformer och skyddat boende ska prövas av kommunerna enligt socialtjänstlagen
- I kraft 1 oktober 2026?

Andra grupper

Ensamkommande

Barn utan vårdnadshavare som söker asyl har egen form av mottagande och anvisas direkt till kommun som ordnar god man, boende, skola med mera.

Flyktingar från Ukraina

- Handläggningstiden enligt massflyktsdirektivet har ett snitt på 41 dagar (jmf med 191 dagar för asyl).
- Anvisas till en kommun direkt när de fått uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet.
- Enligt Migrationsverket är majoriteten av de inskripta i Migrationsverkets mottagningssystem personer från Ukraina.
- Kan folkbokföras och ta del av det svenska socialförsäkringssystemet (men olika regler – efter 1 november bara ersättningsbaserade förmåner, dvs. inte barnbidrag, bostadsbidrag, äldreomsorgsstöd)

Personer som beviljas uppehållstillstånd

- Personer som fått uppehållstillstånd i Sverige omfattas som huvudregel inte längre av LMA (inte längre asylsökande)
- För dessa personer är utgångspunkten att man ska in på ordinarie arbetsmarknad, bostadsmarknad osv.
- Som huvudregel kommunen där personen är bosatt som enligt socialtjänstlagen är ansvarig för prövning av rätten till ekonomiskt bistånd (ifall sådant behov finns)

Efter asylprocessen

Rätten till ekonomiskt stöd upphör

- Den sökandes tidsfrist för frivilligt återvändande går ut.
- Den sökande lämnar landet.
- Den sökande beviljas ett uppehållstillstånd.

Undantag från huvudregeln att rätten till LMA upphör efter avslagsbeslut:

- barn (så länge man inte håller sig undan/gömmer sig).
- vuxna som bor tillsammans med barn under 18 år som hen är vårdnadshavare för (så länge man inte håller sig undan/gömmer sig).
- ifall uppenbart oskäligt.

Människor som inte slutar vara papperslösa?

Preskription av avlägsnandebeslut och vissa frågor om återreseförbud

Utredning föreslår att:

- Utvisningsbeslut ska gälla så länge den asylsökande är kvar i Sverige och därefter i fem år. Återreseförbud när en person inte följt en tidsfrist för frivillig avresa ska bestämmas efter en individuell bedömning. Tidigare gällde 1 år, ska bli längre nu.
- Om det finns ett återreseförbud, som är längre än fem år, kopplat till avlägsnandebeslutet preskriberas avlägsnandebeslutet först när tiden för återreseförbudet löpt ut.
Återreseförbud börjar gälla först när personen lämnat medlemsstaternas territorium.

Föreslås träda i kraft den 1 januari 2025 men propositionen väntas först i december 2024 så kommer sannolikt bli senare.

Sjukvård

Omfattning av sjukvård – asylsökande och papperslösa

Vuxna

- Hälsoundersökning, om det inte är uppenbart obehövt.
- Sjukvård och tandvård "som inte kan anstå".
- Mödrahälsovård (inklusive förlossning).
- Vård vid abort och preventivmedelsrådgivning.
- Skyddsvård vid smittsam sjukdom.
- Läkemedel och andra varor som förskrivs i samband med vård som rör punkterna ovan.

Barn

- Samma rätt till kostnadsfri tandvård och sjukvård som alla andra barn som bor i Sverige.

Svårigheter i praktiken

Den faktiska tillgången till vård för papperslösa begränsas många gånger av rädsla att sjukvårdspersonal kommer informera Migrationsverket eller polis. Det är viktigt att komma ihåg att sjukvårdspersonalen omfattas av sekretess och tystnadsplikt och att de bara får lämna ut uppgifter ifall t.ex. polisen frågar om namngiven person.

Informationsplikt? Nej!

Informationsplikt

Än så länge finns inget förslag

- Men! En utredare har fått i uppdrag att ” lämna förslag på ett utökat informationsutbyte mellan myndigheter i syfte att stärka arbetet med verkställighet och försvåra möjligheterna att leva i landet utan tillstånd”.
- Tilläggsdirektiv till Utredningen om stärkt återvändandeverksamhet (Ju 2022:12)
- Dir. 2023:126

Ska lämnas förslag **senast 29 november 2024**

- Utredaren ska också analysera
 - Konsekvenserna av att införa ett utökat informationsutbyte och beskriva fördelar och nackdelar *för berörda verksamheter* .
 - *Sanktioner om en informationsskyldighet inte efterlevs.*
 - *Om vissa situationer behöver undantas från informationsplikten.*

”Förslagen ska vara i enlighet med de internationella regler och konventioner som Sverige har åtagit sig att följa (bl.a. Europakonventionen och barnkonventionen) där barnets rätt till utbildning slås fast.”

Massflyktsdirektivet

Tidigare: Begränsad rätt till vård på samma sätt som asylsökande personer. "Vård som inte kan anstå" för vuxna personer.

För den som folkbokförd:

- Samma rätt som alla andra folkbokförda, dvs. betalar vanlig svensk patientavgift
- Gäller även tandvård, dvs. rätt till tandvårdsstöd
- LSS om beviljats stöd före 1 november 2024

Skola

Rätt till skola

- Asylsökande och papperslösa barn rätt att gå i skola på samma villkor som andra barn som bor i Sverige.
- Dock ingen skolplikt för asylsökande och papperslösa barn.
- Förskola ingen rättighet för papperslösa, utan beror på kommunen.
- Sekretess för skolpersonal m.m. – sekretess gäller i skolan t.ex. för elevers identitet och adress om den enskilde skulle "lida men" om uppgiften röjs (23 kap. 2 § tredje stycket offentlighets- och sekretesslagen). Skolpersonal har inte heller någon "sekretessbrytande" underrättelseskyldighet till polis rörande elever som är "papperslösa". Motsvarande reglering finns i skollagen för "privat" skolverksamhet. (Se mer i prop. 2012/13:58 s. 23 ff.).
- Polis "bör" inte gå in i skolor för att hämta papperslösa barn - ibland problem med efterlevnaden i dessa frågor.

Arbete

- Rätten till rättvisa och gynnsamma arbetsförhållanden
- Skyldighet att bekämpa exploatering av arbetskraft

Frågor

www.asylrattscentrum.se